

**AN'ANAVIY IJROCHILIK MAKTABLARINING HUDUDIIY  
XUSUSIYATLARI: XORAZM, BUXORO, TOSHKENT USLUBLARI MISOLIDA**

*Respublika musiqa va san'at texnikumi*

**Xoliqov Husniddin**

**Ne'matov Jaloliddin**

---

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada O'zbekistonning uch asosiy hududida shakllangan an'anaviy ijrochilik maktablari — Xorazm, Buxoro va Toshkent uslublari — tarixiy, musiqiy va estetik xususiyatlari nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Har bir maktabning o'ziga xos ijro texnikasi, cholg'u asboblari va vokal uslublari o'rganilib, ularning o'zaro farqlari va umumiy jihatlari yoritiladi.

---

O'zbek an'anaviy musiqasi ko'p asrlik tarixga ega bo'lib, uning rivojlanishida hududiy maktablar muhim o'rin tutadi. Xorazm, Buxoro va Toshkent mintaqalarida shakllangan ijrochilik uslublari milliy musiqa san'atining boyligini aks ettiradi. Ushbu maqolada ushbu maktablarning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi.

Xorazm maqom san'ati xalq musiqasi va raqs unsurlari bilan uyg'unlashgan, jonli va tezkor ijrochilik uslubiga ega. Bu maktabda dutor, tanbur, gijjak, nay, doira kabi cholg'ular keng qo'llaniladi. Xorazm maqomlari o'zining sho'x va jo'shqin ohanglari bilan ajralib turadi.

Buxoro maqom san'ati murakkab va falsafiy mazmunga ega bo'lib, klassik va an'anaviy ijrochilikni o'z ichiga oladi. Bu maktabda shashmaqom tizimi asosiy o'rin tutadi. Buxoro maqomlari o'zining chuqur ma'naviy mazmuni va murakkab tuzilishi bilan ajralib turadi.

Toshkent maqom san'ati yumshoq va lirik ohanglari bilan ajralib turadi, xalq qo'shiqlari bilan bog'liq. Bu maktabda dutor, rubob, gijjak, nay kabi cholg'ular keng qo'llaniladi. Toshkent maqomlari o'zining nozik va muloyim ohanglari bilan tinglovchilar qalbiga chuqur ta'sir qiladi.

An'anaviy o'zbek ijrochilik maktablari bo'yicha ko'plab ilmiy va amaliy ishlar amalga oshirilgan. Xorazm dutor ijrochiligiga oid tadqiqotlar (J. S. Ostonsova, 2023) ijro texnikasidagi o'ziga xosliklarni chuqur tahlil qilgan. Ushbu tadqiqotda dutor cholg'usi orqali ot jonzotining obrazini tasvirlashdagi badiiy vositalar o'rganilgan.

Buxoro-Samarqand maqom maktabi haqida esa ko'plab manbalarda Shashmaqom san'ati va uning tarixiy shakllanishi, ijrochilikda o'ziga xos maqom bo'laklari, musiqiy-poetik uyg'unliklar o'rganilgan (Wikipedia, "Buxoro-Samarqand musiqa uslubi"). Bu maktabning ikki tillilik — o'zbek va tojik tillaridagi ijro an'anasi alohida urg'u bilan yoritilgan.

Toshkent-Farg'ona maqom ijrochiligi yo'llari haqida Cyberleninka nashrida chop etilgan maqolalarda maqomlarni ifodalashda cholg'u asboblari va ohanglar tizimi chuqur

tahlil qilingan. Yunus Rajabiy nomi bilan bog‘liq manbalar Toshkent ijrochilik maktabining tarixiy va estetik asoslarini ochib beradi.

Ushbu adabiyotlar an'anaviy musiqa maktablarining mintaqaviy jihatlarini aniqlash va ularni o‘zaro solishtirish imkonini beradi.

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo‘llanildi:

1. Tarixiy-tahliliy metod – ijrochilik maktablarining shakllanishi va rivojlanish jarayonini o‘rganish uchun qo‘llanildi. Tarixiy kontekstda har bir maktabning o‘ziga xosligi aniqlab berildi.

2. Qiyosiy-tahliliy metod – Xorazm, Buxoro va Toshkent maktablarining o‘xshash va farqli jihatlarini solishtirish asosida umumiy xulosalar chiqarildi.

3. Etnomuzikologik yondashuv – xalq og‘zaki an‘analariga tayanilgan holda musiqiy uslublar, cholg‘ular va maqomlar tahlil qilindi.

4. Manbashunoslik yondashuvi – ilmiy maqola va ensiklopedik ma’lumotlar tahlil qilinib, ishonchli manbalarga tayangan holda fikrlar ilgari surildi.

### **XULOSA**

O‘zbek maqom san’ati turli mintaqalarda o‘ziga xos tarzda shakllanib, Xorazm, Buxoro va Toshkent uslublari bilan rivojlangan. Har bir uslub o‘zining ijrochilik uslubi, cholg‘u asboblari, vokal texnikasi va ritmik jihatlarini bilan ajralib turadi. Ushbu maktablarning o‘ziga xosligi O‘zbekistonning boy madaniy merosini tashkil etadi.

### **ADABIYOTLAR RO‘YXATI:**

1. Rajabov I. Maqom asoslari. Toshkent, 1992.
2. Ibrohimov O. Maqom asoslari. Toshkent, 2018.
3. Tursunov R. An'anaviy qo‘shiq ijrochiligi uslubiyati. Toshkent, 2015.
4. Bahadirov N., Karimov D., Shukurjonova X. Kompozitor Refat Ibadlayev. Toshkent, 2024.
5. Narimova G.A., Siddikova N., Samatova G. Razlichnye podxody v prepodavanii inostrannogo yazyka studentam v neiyazykovykh vuzakh. Nauchnyy al'manakh, 2015.
6. Bahadirov N., Karimov D., Shukurjonova X. Kompozitor Refat Ibadlayev. Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 2024.